

Hva lærer studentene om CRPD?

En kartlegging av CRPD tematisering i fire utvalgte profesjonsutdanninger ved Universitetet i Agder

Forfatter:

Nina Jentoft, forsker II, NORCE

RAPPORT 12–2023, NORCE Helse og samfunn

Prosjekttittel: Hva lærer studentene om CRPD? En kartlegging av CRPD tematisering i fire utvalgte profesjonsutdanninger ved Universitetet i Agder.

Prosjektnummer: 106501

Institusjon: NORCE Norwegian Research Center AS

Oppdragsgiver: Senter for Likestilling ved Universitetet i Agder

Gradering: Åpen

Rapportnr.: 12-2023 NORCE Helse og Samfunn

ISBN: 978-82-8408-293-6

Nina Jentoft
Prosjektleder

Trond Stalsberg Mydland
Kvalitetssikrer

Forord

NORCE Norwegian Research Centre har i samarbeid med Senter for likestilling, Universitetet i Agder (UiA), gjennomført kartleggingen som dokumenteres i denne rapporten. Senter for likestilling ønsket en gjennomgang av hvordan fire utvalgte profesjonsstudier ved UiA tematiserer konvensjonen for personer med funksjonshemninger (CRPD) i undervisningen.

Likestilling, inkludering og mangfold (LIM) er et uttalt mål fra nasjonale, regionale og lokale myndigheter, og er nedfelt i strategidokumenter helt ned på virksomhetsnivå. På alle samfunnsnivå, i virksomhetene, og i våre tjenester, er vi forpliktet til å arbeide aktivt med LIM og forhindre diskriminering. I denne kartleggingen har vi hatt som mål å få vurdert hvordan fire utvalgte profesjonsutdanninger ved UiA gir studentene opplæring i, og grunnlag for refleksjon rundt, innføring og håndheving av CRPD i det norske samfunnet. Profesjonsstudiene som vi har valgt ut for denne kartleggingen er Vernepleien, Bachelor i sosialt arbeid, Master i barnevern og Barnehagelærerutdanningen. Det er prosjektets økonomiske rammer som har satt en grense for hvor mange studier som er tatt med og hvor dypt vi har kunnet gå inn i temaet.

Vi vil takke for at vi ble valgt til å utføre denne kartleggingen og håper funnene kan være et bidrag til å sette et sterkere fokus på CRPD i samfunnsdebatten, i vårt utdanningssystem og i utviklingen av vårt samfunn på alle nivå. Det har vært et tidsaktuelt og spennende arbeid. Takk til våre intervjupersoner som gav nyttig informasjon om tematikken, veiledning om studienes oppbygning og oversikt over aktuell faglitteratur. Vi takker også Senter for likestilling for et godt samarbeid.

Prosjektleder,
Nina Jentoft, august 2023

Innhold

Forord	2
Ingress	4
1. Innledning	5
1.1 Om CRPD og oppfølging av konvensjonen	5
1.2 Om norsk likestillingsdebatt	6
1.3 Rammer for undervisningen i sosiale fag	7
1.4 Kartleggingens mål og problemstillinger	9
2. Metode og data	9
3. Kartleggingens funn	10
3.1 Vernepleierutdanningen – «Vernepleien er studiet for CRPD» (ref. studieprogramleder)	10
3.2 Bachelor i sosialt arbeid (tidligere Sosionomutdanningen)	13
3.3 Master i barnevern	17
3.4 Barnehagelærerutdanningen	19
3.5 Om inkludering og mangfold i undervisningen mer generelt	21
4. Hovedfunn og noen avsluttende refleksjoner	22
Referanser	24

Ingress

Denne kartleggingen gir en gjennomgang av om, og i så fall hvordan, fire utvalgte profesjonsstudier ved UiA tematiserer konvensjonen for personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i undervisningen. Hovedfunnet i kartleggingen er, at hvis en ser utover Vernepleierstudiet, som i seg selv er studiet for CRPD, så synes det å være et markert forbedringspotensial. På Bachelorstudiet i sosialt arbeid dekkes CRPD i en dobbeltforelesning om LIM holdt av Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO), og CRPD omtales over tre sider i pensum til Velferdsretten. Inntrykket ellers er at CRPD er lite nevnt, eller kun indirekte dekket i undervisningen og pensumet til de andre studiene i kartleggingen. I juridiske fag som gis på disse helse- og sosialfags utdanningene går kunnskap om andre konvensjoner foran CRPD fordi CRPD ikke ennå er innlemmet i norsk lov. I all hovedsak skyldes dette at studiene har relativt få studiepoeng i juss og at det derfor ikke er plass til å tematisere i særlig utstrekning det som ikke er lovhjemlet.

1. Innledning

1.1 Om CRPD og oppfølging av konvensjonen

CRPD står for "Convention on the Rights of Persons with Disabilities". CRPD er en konvensjon som skal bidra til å motvirke diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Den skal sikre respekt for de gjeldene sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Konvensjonen skal også fremme respekten for den iboende verdigheten til mennesker med nedsatt funksjonsevne. FN-konvensjonen – CRPD – ble vedtatt av FNs generalforsamling i 2006 og trådte i kraft i 2008. Den ble ratifisert i Norge i 2013. CRPD er derimot ikke en del av norsk lov, i motsetning til Kvinnekonvensjonen, Barnekonvensjonen og Konvensjonen mot rasediskriminering. I Hurdalplattformen skriver regjeringen at den vil arbeide for at den nå skal innlemmes i norsk rett.

Konvensjonen dekker mange områder der funksjonshemmede opplever diskriminering, slik som tilgang til retter, deltakelse i offentlig og politisk liv, rett til utdanning, rett til deltakelse i arbeidsliv, frihet fra tortur, utnyttning og vold, og dessuten rett til bevegelsesfrihet.

Konvensjonen representerer en holdningsendring fra at personer med nedsatt funksjonsevne blir vurdert som velferdstrengende og med behov for medfølelse, til en anerkjennelse av at det er samfunnsskapt barrierer som bidrar til funksjonshemming. Konvensjonen er et betydelig skritt i retning av et endret syn på funksjonshemming, og skal sikre at samfunnet anerkjenner at alle mennesker skal ha mulighet til likestilling og deltagelse i samfunnet. (LDO – FNs konvensjon for funksjonshemma. www.Ldo.no).

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) har lovfestet tilsynsansvar for konvensjonen etter diskrimineringsombudsloven § 5. FNs komité for personer med nedsett funksjonsevne (CRPD-komiteen) gir uttalelser om ulike tema, såkalt «general comments». Som for hver annen menneskerettskonvensjon er FNs konvensjon om menneske med nedsatt funksjonsevne et dynamisk regelverk, og CRPD-komiteen vil derfor ved behov gi kommentarer som gjør rede for komiteen sin forståelse av de ulike artiklene i konvensjonen eller viktige tema. De generelle kommentarene kan også ta opp tema som ikke er nevnt i selve konvensjonsteksten (LDO – FNs konvensjon for funksjonshemma. www.Ldo.no).

Videre står det at slike generelle anbefalinger fra komiteen ikke vil være rettslig bindende, men vil være et viktig moment i tolkingen av konvensjonen. Generelle kommentarer fra CRPD-komiteen kommer med jevne mellomrom. I mai 2019 kom komiteen med de første anbefalingene sine til Norge. Det er en sentral oppgave for LDO å føre tilsyn med hvordan staten følger opp disse merknadene. En annen viktig del av tilsynsarbeidet til ombudet er å ha et tett samarbeid med sivilt samfunn. Dette samarbeidet er svært viktig i ombudet sitt arbeid med rapportering til CRPD-komiteen (LDO – FNs konvensjon for funksjonshemma. www.Ldo.no).

1.2 Om norsk likestillingsdebatt

I rapporten: *CRPD 2015 Ombudets rapport til FNs komiteé for rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne – et supplement til Norges første periodiske rapport*, står at noe av det vanskeligste i den norske likestillingsdebatten er å anerkjenne diskriminerings- og likestillingsutfordringene for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Denne rapporten viser hvilke negative konsekvenser det får for enkeltpersoner og for samfunnet vårt som helhet. For eksempel, som funksjonshemmet får du ikke tilgang til en rekke varer og tjenester. Du møter omfattende barrierer i arbeidslivet. Og du risikerer å bli utsatt for hets, trakassering og hatkriminalitet, bare fordi du er den du er. Hvorfor er det sånn, spør LDO i forordet, og hvorfor tillater vi at funksjonshemmedes menneskerettigheter brytes så systematisk, så ofte, og så brutalt? Svaret er like vondt som det er enkelt: Vi tillater bruddene fordi vi fremdeles ser på mennesker med nedsatt funksjonsevne som en produksjonsfeil.

I nevnte rapport fra LDO hevdes at paradigmeskiftet, som det skrives mye om, også i denne rapporten, bare har skjedd på papiret. I forordet står:

Myndighetene våre tror fremdeles det er funksjonsevnen, ikke diskrimineringen, som gjør folk funksjonshemmet. De ser ikke at feilen sitter i samfunnet. I våre fordommer og barrierer. I oss. Det er ødeleggende for politikken. Politikken feiler når myndighetene er mer opptatt av å endre de med nedsatt funksjonsevne enn å motarbeide fordommer og diskriminering i samfunnet. Det ses tydelig i statens rapport til CRPD-komiteen, som beskriver en rekke hjelpe- og velferdsordninger, men få eller ingen tiltak for å bekjempe fordommer og diskriminering.

Det tyder på at det er desto større behov for at CRPD settes på dagsorden og gjøres kjent i utdanningssystemene, de som utdanner våre fremtidige tjenesteutøvere og samfunnsdeltakere.

Etter at konvensjonen trådte i kraft har det skjedd betydelige endringer i arbeidet med å sikre menneskerettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (Skarstad og Stein 2018; Den norske regjering 2015). Endringer skjer imidlertid ikke av seg selv. En viktig årsak til at CRPD ble til, er for eksempel at engasjerte pådrivere (funksjonshemmedes organisasjoner, menneskerettighetsforkjempere, fagpersoner, akademikere og andre) klarte å vise at den uretten som blir begått mot personer med nedsatt funksjonsevne må forstås som menneskerettighetsbrudd, og ikke som naturlig og legitim forskjellsbehandling som følge av personens diagnose (Skarstad 2019, s.2). Det er lett å se tidligere tiders urettferdige behandling av enkelte grupper, men langt vanskeligere å oppdage diskriminerende praksiser i vår egen samtid. CRPD forbyr ikke bare segregering, men slår fast at dette blant annet innebærer at personer med funksjonsnedsettelse har «rett til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre» (artikkel 19).

Skarstad (2019) skriver at tjenesteytere må få opplæring i konvensjonens innhold slik at de lettere kan bidra til å realisere menneskerettighetene. Artikkelen forklarer kort tjenesteyteres

rolle i arbeidet med å sikre menneskerettighetene til personer med redusert funksjonsevne. Offentlige etater er omfattet av LOS plikten. LOS-plikten er en plikt som retter seg mot offentlig sektors utadrettede virksomhet og omhandler det å ta ansvar på de ulike nivå for å hindre diskriminering og fremme likestilling i informasjon og tjenester som retter seg mot innbyggerne. LOS-plikten etter § 24 er todelt. Den første delen er en *aktivitetsplikt*, mens den andre delen er en *redegjøringsplikt*.

LOS plikten går ut på å arbeide metodisk og systematisk for å utforme og tilpasse tjenestene til mangfoldet i befolkningen.

- Politikere skal ta for eksempel ta ansvar gjennom prioritering, bevilgning, lovgiving, pålegg og krav,
- Byråkrater skal ta ansvar gjennom planlegging, budsjettering, organisering og gjennomføring.
- Virksomhetsledere skal ta ansvar for planer, budsjetter, organisering, kompetanseutvikling, rekruttering og HMS-arbeid.

Det er myndighetene som har det øverste ansvaret for at menneskerettighetene beskyttes, men tjenesteytere har ansvaret for å realisere politiske idealer og faglige mål gjennom sin daglige praksis (Mjøen and Kittelsaa 2018). Noen personer med nedsatt funksjonsevne er svært avhengige av tilrettelegging fra det offentlige tjeneste- og velferdstilbudet. For at de skal få sine menneskerettigheter oppfylt er det derfor viktig at de som jobber i tjenestene arbeider i tråd med menneskerettighetene, og for at tjenesteytere skal kunne jobbe i tråd med menneskerettighetene er det viktig at menneskerettighetene er en integrert del av de faglige og politiske målene tjenesteytere får opplæring i (Skarstad 2019).

Menneskerettighetene er relevante for all praksis, og CRPD bør brukes aktivt i tjenestene og ved utdanningsinstitusjonene. CRPD gir ikke alltid entydige svar på hva som må gjøres i et konkret tilfelle, men må være retningsgivende for de rammene som settes for praksis (etter norsk lov er man forpliktet til å følge CRPD), og CRPD bør brukes som et utgangspunkt for diskusjon av faglige og etiske problemstillinger.

1.3 Rammer for undervisningen i sosiale fag

Forskrift om *felles* rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger definerer nasjonale rammer for disse fagene. Den gjelder for universiteter og høyskoler som gir slike utdanninger. Den er sentral å nevne i denne kartleggingen, fordi den, sammen med nasjonale retningslinjer for *den enkelte* utdanning, samlet definerer de nasjonale rammene for disse utdanningene. Kort sagt så skal den sammen med retningslinjene sikre at utdanningene forholder seg til de standardene og kriteriene som gjelder for helse- og sosialfagutdanninger, nasjonalt og internasjonalt regelverk, gir internasjonale perspektiver og imøtekommer samfunnets nåværende og framtidige behov for kompetanse.

Etter å ha fullført helse- og sosialfaglige utdanninger skal kandidatene ha følgende læringsutbytte (punktliste hentet direkte fra forskriften):

Kandidaten:

1. kan identifisere, reflektere over og håndtere etiske problemstillinger i sin tjenesteutøvelse.
- 2. har kunnskap om inkludering, likestilling og ikke-diskriminering, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder, slik at kandidaten bidrar til å sikre likeverdige tjenester for alle grupper i samfunnet.**
3. har relasjons-, kommunikasjons- og veiledningskompetanse som gjør kandidaten i stand til å forstå og samhandle med brukere, pasienter og pårørende. Videre kan kandidaten veilede brukere, pasienter og pårørende og relevant personell som er i lærings-, mestrings- og endringsprosesser.
4. kan samhandle både tverrfaglig, tverrprofesjonelt, tverrsektorielt og på tvers av virksomheter og nivåer, og initiere slik samhandling.
- 5. har kunnskap om og forholder seg til helse- og sosialpolitikk og kan anvende oppdatert kunnskap om helse- og velferdssystemet, lover, regelverk og veiledere i sin tjenesteutøvelse. Kandidaten skal også kjenne til samers rettigheter, og ha kunnskap om og forståelse for samenes status som urfolk.**
- 6. forstår sammenhengene mellom helse, utdanning, arbeid og levekår, og kan anvende dette i sin tjenesteutøvelse, både overfor enkeltpersoner og grupper i samfunnet, for å bidra til god folkehelse og arbeidsinkludering.**
7. har kunnskap om sosiale og helsemessige problemer inkludert omsorgssvikt, vold, overgrep, rus- og sosioøkonomiske problemer og kunne identifisere og følge opp mennesker med slike utfordringer. Kandidaten skal kunne sette inn nødvendige tiltak og/eller behandling, eller henvise videre ved behov.
8. kan vurdere risiko for uønskede hendelser og kjenner til metoder for å følge opp dette systematisk.
9. har kunnskap om barn og unge og er en utøver som ivaretar deres behov for behandling og/eller tjenester og kan sikre deres medvirkning og rettigheter
10. kan tilegne seg ny kunnskap og kan foreta faglige vurderinger, avgjørelser og handlinger i tråd med kunnskapsbasert praksis. Kandidaten skal også kunne dokumentere og formidle sin faglige kunnskap.
11. kjenner til nytenkning og innovasjonsprosesser og kan bidra til tjenesteinnovasjon og systematiske og kvalitetsforbedrende arbeidsprosesser.
12. har digital kompetanse og kan bistå i utviklingen av og bruke egnet teknologi både på individ- og systemnivå.

Ut av denne listens punkt 2 kan vi konkludere med at CRPD naturlig bør inngå som en naturlig del av undervisningen både direkte og indirekte. Punkt 5 og 6 er også relevante og utheves derfor her.

1.4 Kartleggingens mål og problemstillinger

Kartleggingen har som nevnt formål å avklare om og på hvilken måte CRPD dekkes i undervisningen og er omtalt i dagens utdanningsplaner (pensum) knyttet til Vernepleien, Bachelor i sosialt arbeid, Master i barnevern og Barnehagelærer utdanningen ved Universitetet i Agder. Tidligere undersøkelser viser at det er lav kunnskap knyttet til konvensjonen. Se KUN likestillingssenterets sin veileder https://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/kun_kommuneveileder_crpd.pdf. Her fremkommer det at personer med nedsatt funksjonsevne i større grad utsettes for alvorlige og omfattende menneskerettighetsbrudd sammenliknet med andre. Det er derfor avgjørende at studentene ved UiA har kunnskapen knyttet til CRPD samt en generell kunnskap om denne gruppen som er definert i konvensjonen, for hvordan de som profesjonsutøvere møter og ivaretar denne gruppen. Dette henspiller også på å gi brukere likeverdige offentlige tjenester og en reell mulighet til selvbestemmelse.

Resultatene av prosjektet vil Senter for likestilling ved UiA bruke for å komme i dialog med fagmiljøene knyttet til profesjonsstudienes læringsinnhold og om nødvendig bidra til styrking av innholdet som omhandler CRPD. I tillegg har BUFdir fattet interesse for prosjektet til bruk som kunnskapsgrunnlag for deres arbeid knyttet til konvensjonen.

2. Metode og data

Kartleggingen er begrenset i tråd med de økonomiske prosjektressursene vi har hatt til rådighet, men baserer seg på: nettsøk om profesjonsutdanningene, om forskrifter om nasjonale retningslinjer for det konkrete studiet, læreplaner, oversikter over studienes oppbygning i ulike emner og (i mindre grad) litteraturlister. Videre har vi gjennomført intervjuer/samtaler med studieprogramledere (3), emneansvarlige (4) og epost-korrespondanse med emneansvarlige (2). Ved Barnehagelærer utdanningen sendte studieleder ut en epost til alle emneansvarlige med spørsmål om CRPD ble dekket, på hvilken måte og om det var å finne i pensumlitteraturen. Studieleder tok her ansvaret for å samle inn svarene og sende til NORCE. Årsaken til at denne metoden ble valgt her var studiets størrelse og spredning på emner som medførte at studieleder ikke hadde denne oversikten selv.

Ett profesjonsstudie i vårt opprinnelige utvalg takket nei på vår forespørsel om deltakelse, grunnet lav kapasitet til å delta i kartleggingen.

Senter for likestilling sendte i desember 2022 og i januar 2023 ut informasjonseposter til studieprogramlederne ved fem profesjonsstudier ved UiA. Dette for å informere om prosjektet, formålet med kartleggingen og at det var senteret som stod bak studiet. De ble orientert om at NORCE skulle gjennomføre kartleggingen og hvem som ville ta kontakt. Det ble

også orientert om ordinære forskningsetiske regler når det gjelder deltakelse, avbrutt deltakelse, behandling og lagring av data. Det ble utviklet en enkel intervjuguide til kartleggingen. Den ble i mindre grad benyttet da intervjuene i praksis mer tok egne veier blant annet fordi det var stor spredning i kunnskapen om og i hvilken grad CRPD var innarbeidet i de fire profesjonsstudiene som ble studert.

3. Kartleggingens funn

I dette kapitlet vil vi redegjøre for kartleggingens funn. Hver av de fire profesjonsutdanningene vies ett eget avsnitt. Innledningsvis i dette avsnittet beskrives forskrift for nasjonal retningslinje for utdanningen, deretter hvordan studiet er bygd opp av ulike emner og herunder si noe om CRPD dekkes, i hvilke emne og på hvilken måte.

3.1 Vernepleierutdanningen – «Vernepleien er studiet for CRPD» (ref. studieprogramleder)

Forskrift om nasjonal retningslinje om Vernepleierutdanningen

I forskrift om nasjonal retningslinje om Vernepleierutdanningen finner vi formålet med utdanningen. Der står:

*«Vernepleierutdanningen er en kunnskapsbasert og praksisrettet helse- og sosialfaglig profesjonsutdanning som kvalifiserer for utøvelse av helse-, omsorgs- og velferdstjenester i et livsløpsperspektiv. **Utdanningen skal også sikre kompetanse og holdninger som danner grunnlag for likeverdige tjenestetilbud for alle grupper i samfunnet, deriblant samers status som urfolk og deres rettigheter til språklige og kulturelt tilrettelagte tjenester.***

Kandidaten skal ha kompetanse om funksjonsnedsettelse og samfunnsmessige forhold som skaper funksjonshemming. Kandidaten skal ha særlig kompetanse innen miljøterapeutisk arbeid, habilitering og rehabilitering, helsefremming og helsehjelp. Videre skal kandidaten ha kompetanse om sammensatte behov og utviklingshemming.

Utdanningen gir kompetanse til å samarbeide med brukere, pårørende, andre tjenesteytere og aktører for å fremme selvbestemmelse, deltakelse, mestring, helse og livskvalitet.

***Utdanningen skal sørge for at samfunnet får kandidater med nødvendig faglig kompetanse i innsatsen for at personer med nedsatt funksjonsevne har muligheter til personlig utvikling og livsutfoldelse på lik linje med andre.** (Vår utheving)*

Kandidaten skal etter endt utdanning ha høy etisk bevissthet, gode kommunikasjons- og samarbeidsferdigheter og skal kunne arbeide målrettet og systematisk for å tilby tjenester kjennetegnet av kritisk og innovativ tenkning.»

I denne nasjonale forskriften framkommer det tydelig at vernepleierutdanningen skal gi kompetanse i hva funksjonshemming er og hvordan det skapes, i et livsløpsperspektiv, og ikke minst, samarbeide med brukerne, pårørende, andre tjenester og aktører for å fremme selvbestemmelse, deltakelse, mestring, helse og livskvalitet.

På overordnet nivå er det også gitt føringer for hvilket læringsutbytte studenten skal ha. På kompetanseområdet inkludering, deltakelse og rettigheter (kapittel 5, §13) skrives det blant annet at kandidaten skal ha:

- a. har bred kunnskap om inkludering, likestilling og ikke-diskriminering, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og livssyn, kultur, funksjonsnedsettelse, diagnose, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder, slik at kandidaten bidrar til å sikre likeverdige tjenester for alle grupper i samfunnet**
 - b. har bred kunnskap om konvensjoner, lover og regler for å sikre funksjonshemmedes rettigheter, og samiske brukeres rettigheter som urfolk**
 - c. har bred kunnskap om forholdet mellom funksjonsnedsettelse, funksjonshemming og funksjonshemming, og hvordan funksjonshemmende barrierer kan bygges ned**
 - d. har bred kunnskap om selvbestemmelse og brukermedvirkning**
 - e. har bred kunnskap om livssituasjonen til personer med utviklingshemming i et individ- og samfunnsperspektiv.**
- m.m. (Vår utheving)

I forskriften understrekes (kapittel 5, §14) at studenten skal kunne anvende faglig kunnskap for å iverksette nødvendige tiltak etter behandling ved sosiale problemer og behov, og fremme kunnskap for å fremme inkludering, likestilling og deltakelse i alle deler av samfunnet og i et livsløpsperspektiv. Og videre i §15 understrekes at studentene skal ha en generell kompetanse i å formidle faglige synspunkter og erfaringsbasert kunnskap knyttet til funksjonshemmedes rettigheter, selvbestemmelse og likeverdige samfunnsdeltakelse for personer med funksjonsnedsettelse.

Kunnskap om CRPD i undervisning i Vernepleierutdanningen ved UiA

Etter denne gjennomgangen er det åpenbart at det skal undervises i CRPD både direkte og indirekte i Vernepleiestudiet og at kunnskap om CRPD er svært relevant for studentene i dette studiet. Intervjuet med studieprogramleder bekrefter også dette:

Mandatet for vernepleierutdanningen er å legge til rette for personer med nedsatt funksjonsevne. Ville være rart om det ikke dekkes i sin fulle bredde, og det gjør det. Dette er vernepleierutdanningen! Dette er kjernen. Fokus på utviklingshemming. Funksjonshemmedes rettigheter er for eksempel første emne i studiet. Undervisning om selve konvensjonen tas inn i flere av fagene/emnene, også juridisk.

Vernepleierutdanningen er et tre års studie. Mens sykepleie er en ren helseutdanning, er vernepleien en hybrid som omfatter både helse- og sosialt arbeid, med fokus på rettigheter og behov hos personer med funksjonsnedsettelse. Det er også mye etisk refleksjon i studiet,

forteller studieprogramleder. Det er et studie som kombinerer mye teori med praksis. Det er lagt inn 30 uker praksis fordelt på tre år.

I studiet er det 13 fagemner – 900 sider som dekker CRPD direkte eller indirekte, og studiet har et innbakt livsløpsperspektiv, forteller studieprogramleder. Noe av litteraturen går på konvensjonen direkte. Men mye litteratur dekker dette temaet også indirekte, som etikk. Boka «Mitt liv», blir fremhevet spesielt. Under gjengis en kort gjennomgang av studieprogramleders opplisting av emnene og hva det undervises i relatert til denne tematikken:

Første studieår:

Første emne: Handler om historikk, fagets utvikling og ideologi. Her skrives mye om CRPD og om tjenesteutviklingen og hvordan konvensjonen har påvirket denne. Dette handler også om konvensjoner, og CRPD-konvensjonen er vesentlig..

Andre emne: Her gis undervisning i CRPD, om menneskerettigheter for personer med funksjonsnedsettelse.

Tredje emne: Praksis. Denne praksisen følges opp med etisk refleksjon.

Fjerde emne: Er det helsefag, om omhandler arbeid med helse for sårbare grupper. Respekt for forskjeller, like muligheter etc. er sentralt. Det er også den såkalte SME-modellen - refleksjonsmodellen.

Andre år:

Femte emne: Juridisk emne. Menneskerettigheter. Lovverk selvbestemmelse, myndiggjøring og bruk av tvang. Forvaltningslov, offentlighetslov, helsepersonelloven, mm. Her er man også kort innom CRPD.

Sjette emne: Helsefag i praksis. Som helsepersonell skal man kunne noen om prosedyrer, men også etiske refleksjoner rundt personer som har det vanskelig. Sykdomslære mm.

Syvende emne: Miljøarbeid og funksjonshemming. Her får studentene lære om diagnoser, fysisk og psykisk funksjonshemming. Også her arbeides det med etisk refleksjon i forhold til arbeid med personer med funksjonsnedsettelse.

Åttende emne: Adferdslæring. I dette emne knyttes innholdet til etikk og læringsutbytte som støtter seg på CRPD. Emnet benytter nasjonale veileder for funksjonshemmede.

Tredje år:

Niende emne: Organisasjon og tjenester. I dette emnet er en ikke så mye inne på CRPD, men kommer likevel inn på CRPD i lovverket hvor de gjennomgår hele konvensjonen.

Tiende emne: Miljøarbeid og funksjonshemming. Et praktisk emne hvor en er ute og lager tiltaksplaner med enkeltbrukere.

Ellevte emne: Er det stort emne som gir 30 studiepoeng. Her skrives Bacheloroppgave som svært ofte tuftes ofte på emner innen vernepleie. Samarbeidet inn mot praksis er ofte til stede i oppgaven.

Studieprogramleder understreker at yrkesetiske retningslinjer og etikk går på tvers av hele studiet, og viser til åtte generelle prinsipper i CRPD som dekkes, og han understreker:

Vernepleien er jo studiet for CRPD.

Hvis en er interessert i mer detaljer om læringsutbyttet i vernepleien viser vår intervjuperson til www.UiA.no/Student/vernepleie/vernepleie_bachelor/ matrise/ alle emnene/klikk/ læringsutbytter/pensum?

3.2 Bachelor i sosialt arbeid (tidligere Sosionomutdanningen)

Forskrift om nasjonal retningslinje for sosionomutdanningen

I forskrift om nasjonal retningslinje om sosionomutdanningen (på UiA har en nå valgt å bruke det internasjonalt mer kjente navnet Sosial arbeid) finner vi formålet med utdanningen. Der står:

Formålet med utdanningen er å utdanne kvalifiserte profesjonsutøvere som kan bistå enkeltpersoner, familier eller grupper med å forebygge, redusere og mestre sosiale og helsemessige problemer. Sosionomutdanningen skal være en akademisk og praksisorientert utdanning i sosialt arbeid med profesjonsspesifikke arbeidsmåter basert på forsknings-, erfarings- og brukerkunnskap, og egne yrkesetiske standarder. Kandidaten skal ha en forståelse av sammenhengen mellom individuelle problemer og den samfunnsmessige konteksten slike problemer oppstår i, og skal arbeide med å synliggjøre og motvirke strukturer i samfunnet som skaper sosial ulikhet og svekker menneskers livsvilkår og deltakelse.

Utdanningen skal også sikre kompetanse og holdninger som danner grunnlag for likeverdige tjenestetilbud for alle grupper i samfunnet, deriblant samers status som urfolk og deres rettigheter til språklige og kulturelt tilrettelagte tjenester. (Vår utheving)

Sosialt arbeid springer ut av en forståelse av at mennesker aktivt og relasjonelt kan forholde seg til sine medmennesker og de strukturer de lever under. Faget retter seg mot arbeid med mennesker i alle aldre. Sosionomer arbeider både i offentlig, privat og frivillig sektor og utdanningen kvalifiserer til arbeid i velferdstjenester som NAV, barnevern, spesialisthelsetjeneste, kommunal helse-, rus- og omsorgstjeneste, og i felt som migrasjon, kriminalomsorg, skole, fritid og ideelle organisasjoner.

Kandidaten skal kunne arbeide med sosiale og mellommenneskelige problemer på individ-, familie-, gruppe- og samfunnsnivå og skape grunnlag for dialog, medvirkning og samarbeid.
Kandidaten skal kunne arbeide for å fremme sosial inkludering og verdige livs- og oppvekstvilkår i samarbeid med mennesker og ved å synliggjøre og påvirke rammebetingelser.
I dette inngår oppfølgingsarbeid, forvaltning, administrasjon, planarbeid, formidling, undervisning og tverrprofesjonelt samarbeid hvor sosionomen ofte har en koordinerende rolle. (Vår utheving)

I denne nasjonale forskriften framkommer at studiet i sosialt arbeid skal gi studenten en forståelse av sammenhengen mellom individuelle problemer og den samfunnsmessige konteksten slike problemer oppstår i, og skal arbeide med å synliggjøre og motvirke strukturer i samfunnet som skaper sosial ulikhet og svekker menneskers livsvilkår og deltakelse. Dette skal gjøres for alle grupper, og slik sett vil CRPD både direkte og indirekte være relevant. Ikke minst skal kandidaten arbeide for å fremme sosial inkludering og verdige livs- og oppvekstvilkår.

Videre står det i denne retningslinjen, med relevans for denne kartleggingen, at studenten skal ha (a)-(h), og punkt (h) viser til at de skal ha kjennskap til menneskerettigheter og konvensjoner:

- a. har bred kunnskap om sosialt arbeids teorigrunnlag og metoder som retter seg mot individer, familier, grupper og samfunn
- b. har bred kunnskap om velferdspolitiske mål og virkemidler, ulike velferdsmodeller og velferdspolitikken betydning for sosialt arbeids praksis
- c. har bred kunnskap om hvilken betydning levekår, helse, utdanning, arbeid og sosial inkludering og aktiv deltakelse har i ulike livsfaser for individ, familie og samfunn
- d. har kunnskap om hvordan sosial klasse, utenforskap, marginalisering og diskriminering påvirker folkehelse og levekår
- e. har kunnskap om ansvars- og arbeidsfordeling i velferdsforvaltningen, tverrprofesjonelt samarbeid og samspillet mellom offentlig, privat og frivillig sektor
- f. har kunnskap om relevant juridisk metode og sentral lovgivning innen velferdsforvaltning, herunder forvaltningsrett og lovgivning innen barne- og familierett, helse, omsorg, velferd og sosiale tjenester
- g. har kunnskap om fagområdets historie, tradisjoner, egenart og plass i samfunnet
- h. **kjenner til menneskerettigheter og sentrale konvensjoner, minoriteter og kunnskap om samenes rettigheter og særskilte status som urfolk (Vår utheving)**
....m.m.

Generelt så skal kandidaten, blant mye annet, ha innsikt i forhold som bidrar til diskriminering, og hvordan fremme ikke-diskriminerende <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2019-03-15-409>.

Kunnskap om CRPD i undervisning i Bachelor i Sosialt arbeid ved UiA

Sosialt arbeid er en bred bachelor-utdanning. De utdanner folk til alle slags tjenester i forvaltningen, fra NAV, til flyktningkontor, til skoler. De arbeider med alle slags grupper og er derfor et studie med et bredere tilfang, enn for eksempel vernepleieutdanningen som i større grad retter seg mot sårbare grupper. Studieprogramleder bekrefter overfor oss at CRPD er litt ukjent, at en bare har en slags overflatekunnskap om det og ikke har satt seg skikkelig inn i hva det står for i sin fulle bredde. Hun forteller:

Jeg tror vi har vært for dårlig her. Det er flott at dere vil sjekke dette, og jeg vil ta initiativ til en gjennomgang på studienivå om dette.

I rammeplan for helse - og sosialutdanninger i Norge, som vi har skrevet om innledningsvis i denne rapporten står i punkt 2 om funksjonshemming. Studiet i Sosialt arbeid plikter å undervise om dette. Spørsmålet er om det er godt nok dekket, ifølge studieprogramleder, og peker på tre emner i dette 3-årige studiet som hun mener er de mest aktuelle i å dekke omtale om CRPD. Disse er:

Mangfold og minoritetsperspektiver i sosialt arbeid (SO-106-1 i 1. semester)

Emneansvarlig kan fortelle at de har outsourset undervisningen om LIM til Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO). De har holdt to forelesninger av halvannen timer, til sammen tre timer. Disse to forelesningene har fokus på menneskerettigheter, lover og konvensjoner. Emneansvarlig antar at CRPD naturlig er en del av dette, men at det er tre timer som skal dekke mye.

I de andre forelesningene på dette emnet er de ikke inne på CRPD. Men emneansvarlig nevner at de kommer inn på nedsatt funksjonsevne, men da mer om hva det er for noe. Ikke det juridiske i det. Hun utdyper:

Likevel er tankegodset i CRPD ivaretatt, det at vi skal fokusere på «oss». Vi alle har noen funksjonsbegrensninger. Alt er relativt i forhold til noe. Men vi må på instituttet diskutere mer om vi underviser eller skal undervise om ulike grupper. Kanskje det er feil fokus – at de i større grad støtes ut da.

Emneansvarlig viser på vårt spørsmål om hvor CRPD dekkes direkte eller indirekte til litteraturlista referert under, men påpeker at Tøssebro kapitlet er spesielt sentralt, slik hun ser det. Hun forklarer: Det betyr noe hva en har av ressurser, men at det må forstås i en sosial sammenheng. Forfatteren er opptatt av at det å bli kategorisert har to sider: 1) Det gir en inngang til rettigheter, 2) Stigmatisering kan oppstå. Alt handler om hvordan vi tenker. Hun sier videre:

Det som formidles i forelesningene er i tråd med CRPD. Men jeg har en ambisjon om å ta opp til diskusjon flere diskrimineringsgrunnlag. Vi må unngå «annengjøring». Vi burde snu på flisa. Alle er del av det store «vi». Kan en ikke delta, er det systemet som det er noe galt med.

Litteratur som det vises til vedrørende CRPD er:

- Christiansen, W.S, T.-I. Karlsen og A.B. Larsen (2017) Materieell og profesjonell stigmatisering av mennesker med sykkelig overvekt. Nordisk Tidsskrift for Helseforskning, 2(13).
- Eide, E. (2012) Offer, hemmet, aktiv, borger? – Medieerfaringer blant individer med nedsatt funksjonsevne. Norsk Medietidsskrift, 01(19).
- Olsen, B.C.R. og P.S. Skotte (2018b) Å forstå og fortolke hverdagen. Olsen, B.C.R., P.S. Skotte og G.H.R. Farstad (red.) Sosiologi i sosialfagene. Oslo, Universitetsforlaget.

- Olsen, B.C.R. (2018) Makt – et fenomen med mange fasetter. Olsen, B.C.R., P.S. Skotte og G.H.R. Farstad (red.) Sosiologi i sosialfagene. Oslo, Universitetsforlaget.
- Tøssebro, J. (2010). Hva er funksjonshemming? Oslo, Universitetsforlaget.
- Artikkel: <https://fontene.no/forskning/tid-for-endring-skeiv-teori-og-antiundertrykkende-undervisning-6.584.865632.22a6ad6947>

Marginalisering og inkludering (SO 107-1 i 1. semester)

En av de emneansvarlige forklarer at funksjonshemming og funksjonshemmedes rettigheter er noe de tar inn i undervisningen i SO-107. En tidligere student, nå sosialarbeider, som selv har funksjonshemming, kommer og forteller for studentene om temaet. Ifølge emneansvarlig er tema som tas opp under dette besøket universell utforming, likeverdige offentlige tjenester og ulike måter å forstå funksjonshemming på. Her deles også av egne erfaringer. Pensum om emnet er et kapittel av Tøssebro i boka «Hva er funksjonshemming». Emneansvarlig sier videre:

Ettersom dette temaet også inngår i emnet SO-106 (Mangfold og minoritetsperspektiver), har vi bestemt oss for å samle det mer der neste år. Jeg vil tro at [navn emneansvarlig] som holder i SO-106 også kan bidra med informasjon om hvordan slike perspektiver belyses i hennes emne.

Juridiske emner (JU205-1 i 4 semester)

JU205-1 er et juss-emne. Det utgjør 15 studiepoeng, noe som ifølge emneansvarlig er alt for lite. Velferdsrett utgjør 10 studiepoeng, mens 5 studiepoeng er forvaltningsrett. Emneansvarlig er godt kjent med CRPD. Han forteller:

Konvensjonen ble ratifisert i 2013 og vi er forpliktet til å følge den. Men jeg er av den oppfatning at den bør innlemmes i norsk lov, ellers vil den ikke få samme status som de andre EU-kommisjonene som vi har innlemmet, og som står over norsk lov.

Han sier videre at CRPD er i høyeste grad relevant. CRPD hører inn under Velferdsretten. Men i dette faget er det veldig mye som skal inn. Alle regler som påvirker folks velferd, som Sosialrett/Trygderett, Helserett, Barnevernsrett, Grunnleggende barnevern, Forvaltningsrett, rett om informasjonsflyt, informasjonsplikt, taushetsplikt og informasjonsrett. Tidligere var utlendingeretten også inne, men den er nå kuttet ut for å få mer plass til det andre, forteller han. Studiet har en forelesning om menneskerettigheter. Men CRPD får ikke fokus her fordi den ikke er inkorporert i norsk lov. Da er hovedfokuset på dem som faktisk er inkorporert. Men CRPD-konvensjonen blir nevnt, og da som en konvensjon Norge er bundet av.

I litteraturen finnes et kompendium om menneskerettigheter. Der er det i underkant av tre sider som dekker CRPD. Der er blant annet nevnt: generelt om diskriminerings forbud, tiltak bolig og universell utforming, transport, ikt, tjenester, om tilrettelagt undervisning. Og så om sivilretten: retten til et godt liv, rett etter loven, frihet, tilgang til informasjon, rett til

utdanning, helse, arbeid, tilfredsstillende levestandard og inkludering og til slutt, hvordan man skal håndheve CRPD. Han avslutter med å understreke:

CRPD står på lik linje med mye annet som heller ikke får plass, eller får liten plass. Det er for lite juss i disse studiene. Egentlig hadde jeg trengt 60-70 studiepoeng for å dekke alt godt nok. Sosionomene burde hatt mer jus. Men har kun disse 15 studiepoengene, og egentlig ikke mer.

3.3 Master i barnevern

Forskrift om nasjonal retningslinje for masterutdanning i barnevern

I denne forskriften kan vi lese formålet med utdanningen:

Formålet med utdanningen er å utdanne kandidater som skal bidra til at barn og unge som lever i utsatte livssituasjoner får riktig hjelp til rett tid. Utdanningen skal sette kandidaten i stand til å forstå og forvalte de virkemidlene barnevernet rår over.

Utdanningen skal også sikre kompetanse som danner grunnlag for at samiske barns og minoritetsbarns rett til eget språk, kultur, etnisitet og religion ivaretas i vurderingen av barnets beste og i barnevernets arbeid jf. nasjonalt og internasjonalt regelverk.

Det er et formål å videreutvikle kandidatens evne til analytisk tenkning og til å anvende klinisk barnevernsfaglig kompetanse. Kandidatene skal kunne reflektere kritisk over egen praksis, samt vurdere sammenhenger mellom samfunnsmandat, politiske diskurser, forskning, gjeldende regelverk og relevant rettspraksis.

Kjernekompetansen i utdanningen er knyttet til forsknings- og praksisbasert kunnskap, samt kunnskap fra barn, unge og deres foresatte. Det barnevernsfaglige arbeidet innebærer blant annet forebygging, veiledning, utrednings- og endringsarbeid, med barn, unge og familier som lever i en utsatt livssituasjon, samt forvaltning, saksbehandling og kritisk tenkning i beslutningsprosesser. Barnevernsfaglig kompetanse bygger på bidrag fra flere fagområder innenfor samfunnsvitenskap, humaniora, rettsvitenskap og naturvitenskap. Integrasjonen av ulike fagdisipliner, blant annet psykologi, juss, pedagogikk og sosiologi, foregår gjennom hele utdanningsforløpet og utgjør kjerneområdene for barnevernspedagogens kompetanse.

Utdanningen retter seg mot arbeid innen barnevernsfeltet. Kandidatene vil tilegne seg kompetanse som også vil kunne være relevant for arbeid med barn og unges psykiske helse, kriminalomsorg og for arbeid i barnehage og skole. Utdanningen skal også kvalifisere til arbeid i ulike kompetansemiljøer, forsknings- og utdanningsinstitusjoner.

Utdanningen skal gi progresjon som bygger faglig bro mellom bachelor i barnevern og master i barnevern. Utdanningen skal integrere teori, empiri samt ferdighetstrening, og skal kvalifisere til tittelen master i barnevern.

Under §3 om læringsutbytte står at master i barnevern, i tillegg til barnevernsfaglig kompetanse som utgjør den største delen, blant annet skal kunne forsvarlig rettsanvendelse og rettsikkerhet i barnevernet. Herunder er nevnt:

- a. har inngående kunnskap om juridisk metode og sentrale rettskilder på barnevernfeltet, herunder FNs **barnekonvensjon**, **Den europeiske menneskerettighetskonvensjon** og **Haagkonvensjon** av 1996 (Vår utheving)

CRPD er ikke nevnt spesifikt.

Kunnskap om CRPD i undervisning i Master i barnevern ved UiA

Innledningsvis i intervjuet hvor vi snakket om forståelsen av CRPD sier informanten, som har et eget ansvar innen det miljøterapeutiske arbeidet, at hun blir litt svar skyldig. Hun forteller:

Har ett ubevisst forhold til dette for å være ærlig. Personlig er det slik, må jeg si. Bli svar skyldig. ... Disse barna finnes også i barnevernssystemet. Dette må jeg fokusere noe mer på fremover, tenker jeg. Det er ett rettighetsfokus i denne konvensjonen. Det gjør den sterk, ikke minst om den skulle bli tatt inn i lovgivningen.

Studieprogrammet er på 5 år. Studieprogrammet har en tverrfaglig profil og består av fem kunnskapsområder. De fem områdene er: Barnevernfaglig kunnskap, Juridisk kunnskap, Profesjonell dannelse, Psykologi og velferds kunnskap, og Etikk, vitenskapsteori og metode.

Ansvarlige for studiet peker spesielt på fagets juss-emner i forbindelse med CRPD og hvorvidt studiet dekker det. Studiet har fire juss-emner: I 2. semester JU200-1 – Forvaltningsrett (10 sp), 4. semester JU301 – Velferdsrett (10 sp), 5. semester JU307-1 - Barnerett (10 sp) og 7. semester JU409 - Rettsanvendelse i barnefaglig arbeid (5 sp). Her er studentene litt bedre stilt, enn for eksempel på Sosialt arbeid, forteller emneansvarlig. JU307 undervises i 1. semester 3 året. Dette faget er om barnerett. Der er det ett eget kapittel om barn med funksjonsnedsettelse. Det er først og fremst vinklet mot Barnekonvensjonen, men CRPD er også nevnt. Grunnen til at Barnekonvensjonen går foran er at den er innlemmet i norsk lov.

Videre pekes det på emne SO106-1, som er omtalt under Sosialt arbeid. Dette emne er imidlertid valgfritt på denne mastergradutdanningen. Mastergradutdanningen i barnevern vil fremover vurdere å legge større deler av pensum i dette faget inn som obligatorisk pensum, men hvordan det skal gjøres er ikke ennå bestemt.

Deretter peke studieprogramleder på faget BV300: Barn, familier og barnevernstjenesten, at dette er et fag som mulig kommer noe inn på barn med funksjonsnedsettelse og andre minoriteter. Emneansvarlig for BV300 kjenner til konvensjonen, men peker imidlertid på at mastergradutdanningen i barnevern er ett nytt studie, som er en sammensmelting av rammeplan for sosionomstudiet og en rammeplan for barnevernspedagog studiet. Det har ikke vært en egen rammeplan for dette masterstudiet. Nå som nye forskrifter er kommet gjeldende fra 2020 forsøker de fagansvarlige å implementere dem. Men konklusjonen er at

når det gjelder CRPD så bør det med. Men at det er flere områder som bør implementeres først, som for eksempel forskrifter om urfolk. Det betyr i praksis at CRPD ikke er inne i noen deler av undervisningen i dag på BV300 og heller ikke er tatt med i pensumet som er satt opp.

3.4 Barnehagelærerutdanningen

Forskrift om nasjonal retningslinje for barnehagelærer utdanningen

I denne forskriften kan vi lese om formålet med utdanningen:

Barnehagelærerutdanningen skal kvalifisere kandidaten til å utøve barnehagelæreryrket i et samfunn som preges av mangfold og endring. Læringsutbyttet er formulert med utgangspunkt i nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for høyere utdanning, bachelorgradsnivå.

Etter fullført barnehagelærerutdanning skal kandidaten ha følgende læringsutbytte definert som kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse, som grunnlag for pedagogisk arbeid i barnehagen og videre kompetanseutvikling og utdanning på mastergradsnivå.

Kandidaten

- har kunnskap om barnehager i Norge, herunder barnehagens egenart, historie, samfunnsmandat, lovgrunnlag og styringsdokumenter.
- har bred pedagogikkfaglig og fagdidaktisk kunnskap, kunnskap om ledelse og tilrettelegging av pedagogisk arbeid, og om lek, omsorg og læring.
- har bred kunnskap om hvordan barns danning foregår, om moderne barndom, barnekultur, barns ulike oppvekstvilkår, bakgrunn og utvikling i et samfunn preget av språklig, sosialt, religiøst, livssynsmessig og kulturelt mangfold.
- har bred kunnskap om barns språkutvikling, flerspråklighet, sosiale, fysiske og skapende utvikling og gryende digitale-, lese-, skrive- og matematikkferdigheter.
- har bred kunnskap om barns rettigheter og om hva som kjennetegner et inkluderende, likestilt, helsefremmende og lærende barnehagemiljø.
- skal ha kunnskap om barn i vanskelige livssituasjoner, herunder kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn og hvordan sette i gang nødvendige tiltak etter gjeldende lovverk.
- kjenner til nasjonalt og internasjonalt forsknings- og utviklingsarbeid med relevans for barnehagelærerprofesjonen og kan oppdatere sin kunnskap innen fagområdet.

Kandidaten skal ha følgende ferdigheter:

- kan bruke sin faglighet og relevante resultater fra FoU til å lede og tilrettelegge for barns lek, undring, læring, og utvikling og til å begrunne sine valg.
- kan vurdere, stimulere og støtte ulike barns allsidige utvikling i samarbeid med hjemmet og andre relevante instanser.
- kan bruke sin faglighet til improvisasjon i lek, læring og formidling.

- **kan vurdere, stimulere og støtte barns ulike evner, og ta hensyn til barns ulike bakgrunn og forutsetninger.**
- kan fremme kreative prosesser og kultur- og naturopplevelser, med fokus på barns skapende aktivitet, helhetlige læring og opplevelse av mestring.
- kan anvende relevante faglige verktøy, strategier og uttrykksformer i egne læringsprosesser, i pedagogisk arbeid, i samhandling med hjemmet og relevante eksterne instanser.
- kan identifisere særskilte behov hos enkeltbarn, og på bakgrunn av faglige vurderinger raskt iverksette tiltak.
- kan lede og veilede medarbeidere, reflektere kritisk over egen praksis og justere denne under veiledning.
- kan finne, vurdere og henvise til informasjon og fagstoff og fremstille dette slik at det belyser en problemstilling.

Generell kompetanse

Kandidaten gis generell kompetanse:

- har innsikt i profesjonsetiske problemstillinger, særlig knyttet til ansvar, respekt og maktperspektiver.
- kan planlegge, lede, gjennomføre, dokumentere, og reflektere over pedagogisk arbeid knyttet til barnehagens innhold og oppgaver i tråd med etiske krav og retningslinjer, og med utgangspunkt i forsknings- og erfaringsbasert kunnskap.
- mestrer norsk språk, både bokmål og nynorsk, på en kvalifisert måte i profesjonssammenheng.
- kan trekke globale, nasjonale, regionale, lokale og flerkulturelle perspektiver, preget av respekt og toleranse, inn i barnehagens arbeid.
- har endrings- og utviklingskompetanse, kan lede pedagogisk utviklingsarbeid og bidra til nytenkning og i innovasjonsprosesser for fremtidens barnehage.
- kan formidle sentralt fagstoff muntlig og skriftlig, kan delta i faglige diskusjoner innenfor utdanningens ulike fagområder og dele sine kunnskaper og erfaringer med andre.

CRPD eller barn med nedsatt funksjonsevne nevnes ikke spesielt.

Kunnskap om CRPD i undervisning i Barnehagelærerutdanningen ved UiA

Som omtalt i metodekapitlet ble det ved Barnehagelærer utdanningen sendt ut en e-post til alle emneansvarlige av studieprogramleder med spørsmål om CRPD ble dekket, på hvilken måte og om det var å finne i pensumlitteraturen. Hun tok ansvaret for å samle disse inn og sende til NORCE. Det ble benyttet purring en gang. Studieprogramleder meddeler at hun har fått tilbakemelding fra norsk og pedagogikk fagmiljøene. Tilbakemeldingen i grove trekk var at ingen av disse tematiserer CRPD spesielt, men at temaet behandles indirekte gjennom fokus på LIM. Språk og talevansker og tegn til tale er sterkt vektlagte tema, samt inkluderende barnehagemiljø og barn med særlige behov.

3.5 Om inkludering og mangfold i undervisningen mer generelt

Avslutningsvis i våre intervjuer stilte vi spørsmål om i hvilken grad informanten tenker at UiA oppfyller sitt mål i handlingsplanen om LIM, og da spesielt vedrørende universell utforming. Det kom ikke så mye tilbakemelding på dette spørsmålet. Men i intervjuene kommer det fra enkelte frem at dette er målsettingen til UiA, at en ønsker og innlemme i ett fellesskap, og at en slik sett holder seg til CRPD. Fra enkelte studier pekes det imidlertid på noen utfordringer, som:

- At det kan være litt problematisk fordi vi sertifiserer helsepersonell. Vi må stille krav fordi de skal i jobb. Dette kan være problematisk for folk som har nedsatt funksjonsevne. På Vernepleien har de eksempelvis hatt noen diskusjoner med tilretteleggingskontoret for å hjelpe folk. Man er gjerne enige i at vi kan løse litt på snippen i første studieår, men de skal igjennom det samme. Så det er ikke så enkelt som i teorien.
- På sosiale fag kan det være en del søkere med funksjonshemming, med vansker, redusert hørsel, redusert syn, rusproblematikk og fysiske funksjonshemminger. De aller fleste får jobb, men trekkes gjerne til felt de er kjent med.
- Språkproblemer er en utfordring. Mange av kandidatene på sosiale og helseutdanninger skal arbeide med sårbare grupper. De må kunne snakke tydelig norsk. Det er lett å forstå at det motsatte kan bli vanskelig. En av våre intervjupersoner sier:

Dilemma er - skal du ta hensyn til søkeren eller de sårbare som søkeren skal jobbe med.

Studieprogramlederne møter studenter som har ulike problemer og har blitt mer oppmerksom på at de må ha ett tettere samarbeid med opplæringskontoret. En utdyper dette slik:

Vi har også sviktet i forhold til tilrettelegging og hva som finnes her. Tenker på svekket hørsel og syn. Tror det mangler en bevisstgjøring hos personalet. Vi er alt for lite oppmerksom på dette. I jobben, og i undervisningen. Typisk er jo at en ved en forelesning spør: «Hører dere meg?» og noen bakerst i lokale svarer: «jada». Men det er jo ikke dem vi skal tilrettelegge for. De som hører spørsmålet.

Når det gjelder personer med ulike psykiske og fysiske funksjonshemminger er man for lite flinke mener en studieprogramleder. Alle ansatte må vite om deres rettigheter og det er denne studieprogramlederen ikke sikker på at de gjør.

4. Hovedfunn og noen avsluttende refleksjoner

Dette har vært en liten kartlegging ved at vi kun har kartlagt fire profesjonsstudier. Den er også begrenset fordi vi har måtte nøye oss med opplysningene om studiene som vi finner på nett og intervjuer med studieprogramledere og emneansvarlig. Det har for eksempel ikke vært rom ressursmessig til søk i pensumlitteraturen, som man innledningsvis tenkte seg. På barnehagelærer utdanningen ble det sendt ut en e-post fra Studieprogramleder til de emneansvarlige. Siden responsen var lav på denne, kan vi ikke med sikkerhet si at svaret er dekkende for dette studiet. Denne kartleggingen er derfor best egnet til intern bruk i Senter for likestilling når de planlegger sine aktiviteter videre.

Kartleggingens hovedfunn er:

Vernepleieutdanningen er studiet for CRPD. Her får en mye kompetanse rundt CRPD, juridisk og i sosiale fag, direkte og indirekte kompetanse.

CRPD dekkes i noen grad i Sosialt arbeid. I masterstudiet for barnevern og barnehagelærerutdanningen kommer en kun indirekte inn på CRPD, for eksempel gjennom tema som universell utforming og språkutfordringer.

Det er lite rom for å dekke CRPD bredt, selv i de juridiske fagene. Dette skyldes ifølge emneansvarlige at CRPD ikke er nedfelt i norsk lov. Da må en prioritere det som faktisk er det, og selv da rekker man ikke over alt.

Det synes å ha vært/være en relativt lav bevissthet rundt CRPD hos de fagansvarlige. Det helt klare unntaket er i Vernepleiestudiet naturligvis.

CRPD har de siste årene fått større fokus i samfunnsdebatten. Ofte enn før vises det til CRPD. Dagens regjering har i Hurdalsplattformen sagt at de i denne valgperioden vil arbeide for å få CRPD innlemmet i norsk lov. Våre informanter er samstemte i at det vil kunne sikre CRPD en større oppmerksomhet i profesjonsstudiene.

Hovedinntrykket etter intervjuene med studieansvarlige og emneansvarlige, foruten på vernepleien, er at CRPD har vært lite i fokus. En viktig sideeffekt av kartleggingen har derfor vært at dette har vært en vekker for flere fagansvarlige/emneansvarlige vi har intervjuet. Noen uttrykte at de nå ville ta dette spørsmålet opp i kollegiet og sette mer fokus på CRPD. Om CRPD blir nedfelt i norsk lov, vil konvensjonen uansett måtte vies mer plass i studiene, enn det gjøres nå.

Det som har vært kartlagt og undersøkt er profesjonsutdanninger. Profesjonsutdanninger kjennetegnes av at de er rammeplanstyrte utdanninger. De siste årene har det vært et utviklingsarbeid nasjonalt for å sikre kvaliteten i utdanningene gjennom nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfagutdanningene (RETHOS). Det at utdanningene er rammeplanstyrt reduserer handlingsrommet til studieprogramlederne, men det er positivt at de ønsker å se på hvordan CRPD kan tas inn.

Denne kartleggingen har som formål å finne ut «hvor landet ligger» når det gjelder hvilken kunnskap studentene får med seg om CRPD ut i arbeidslivet. Konklusjonen er at det er begrenset i flere av helse- og sosialfagutdanningene. Blant flere, har Senter for likestilling en oppgave å gjøre med å spre kunnskap om CRPD og sikre undervisning om denne konvensjonen på flere av helse- og sosialfag utdanningene på UiA. Vernepleien er studiet for CRPD og står slik i en særstilling i sin dekning av denne tematikken.

Referanser

Aadland, E. (2010). Values in Professional Practice: Towards a Critical Reflective Methodology. *Journal of Business Ethics* 97, no. 3.

CRPD 2015 Ombudets rapport til FNs komité for rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne – et supplement til Norges første periodiske rapport. Likestillings- og diskrimineringsombudet 2015.

Den norske regjering (2015). UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities – Norway's Initial Report.

Mjøen, O.M. & Kittelsaa, A.M. (2018). Ansattes blikk i et annerledes hjem. Dilemmaer ved arbeid i hjemmet hos personer med utviklingshemming. *Fontene forskning*, 11 (1), 30-41.

Skarstad, K. (2019). CRPD – en innføring. PhD i Statsvitenskap.
[Stiftelsesor.no/images/tidsskriftarkiv/2019/2/CRPD-en innføring-Kjersti-Skagestad.pdf](https://stiftelsesor.no/images/tidsskriftarkiv/2019/2/CRPD-en-innforing-Kjersti-Skagestad.pdf)

Skarstad, K. & Ashley, S.M. (2018). Mainstreaming disability in the United Nations treaty bodies. *Journal of Human Rights*. ISSN 1475–4835. 17(1), s 1–24